

Intelektuālais īpašums un jaunatne. Rezultātu 2022. gada pārskats

Priekšvārds

Rezultātu 2022. gada pārskats par intelektuālo īpašumu un jaunatni

Šajā trešajā rezultātu pārskata par IĪ un jaunatni redakcijā ir sniegta jaunākā informācija par 15 līdz 24 gadus vecu jauniešu rīcību visā Eiropas Savienībā saistībā ar IĪT pārkāpumiem. Tajā gan Eiropas, gan valsts mērogā tiek aplūkoti faktori, kas mudina jauniešus iegādāties viltotas preces vai piekļūt digitālajam saturam no nelegāliem avotiem, kā arī uzsvērti faktori, kas varētu mudināt mūsu jauno paaudzi ierobežot savu pretlikumīgo rīcību.

Apskojums, ko veica 2022. gadā, lielākā mērā apstiprina tendences, kas konstatētas 2016. gada un 2019. gada apsekojumu iepriekšējās redakcijās, bet tajā ir sniegts plašāks ieskats par jauniešu uztveri un attieksmi laikā, kad ir ievērojami palielinājies e-komercijas apjoms un digitālā satura patēriņš, tādējādi ietekmējot patērētāju uzvedību.

Tendence piekļūt digitālajam saturam no legāliem avotiem ir skaidri apstiprinājusies, jo arvien vairāk jauniešu norāda, ka dod priekšroku legālām alternatīvām salīdzinājumā ar pirātisku saturu.

Tomēr 21 % respondentu joprojām atzīst, ka pēdējo 12 mēnešu laikā apzināti ir piekļuvuši pirātiskam saturam, jo īpaši filmām, seriāliem, mūzikai un tiešraidēm no īpašiem serveriem, lietotnēm un sociālajiem plašsaziņas līdzekļiem. Trešdaļai jauno patērētāju ir grūti atšķirt legālu digitālo saturu no pirātiska satura, vai arī viņiem arvien vairāk ir vienalga.

No otras puses, ir palielinājusies viltotu preču apzināta iegāde – 37 % jauniešu apstiprina, ka pēdējo 12 mēnešu laikā ir iegādājušies vismaz vienu viltotu produktu (2019. gadā – 14 %).

Šī tendence ir satraucoša, pat ja uzlabojumi metodoloģijā, iespējams, ir ļāvuši iegūt precīzāku priekšstatu salīdzinājumā ar iepriekšējām rezultātu pārskatu redakcijām.

Līdzīga daļa jauniešu viltojumus ir iegādājušies nejauši, un viņi atzīst, ka viņiem ir grūti atšķirt oriģinālas preces no viltojumiem.

Lai gan par galveno pirātisma vai viltošanas virzītājspēku respondenti joprojām uzskata cenu, arvien lielāku nozīmi gūst sabiedrības ietekme, piemēram, ģimenes, draugu un apkārtējo cilvēku rīcība.

Apsverot faktoros, kas varētu likt jauniešiem pārdomāt un pārtraukt pārkāpt IĪT, aptaujātie jaunieši biežāk minēja personīgus riskus saistībā ar kibernetiskā draudējuma vai kibernetiskā krāpšanu, kā arī labāku izpratni par negatīvo ietekmi uz vidi vai sabiedrību.

Šai jaunajai analīzei vajadzētu būt vērtīgam instrumentam, kas varētu palīdzēt ieinteresētajām personām, politikas veidotājiem, kā arī izglītotājiem un pilsoniskās sabiedrības organizācijām veidot izpratnes veicināšanas iniciatīvas, lai atbalstītu mūsu jauno pilsoņu un patērētāju apzinātu izvēli.

Christian Archambeau
Executive Director
EUIPO

Kopsavilkums

Rezultātu 2022. gada pārskats par intelektuālo īpašumu un jaunatni

GALVENO KONSTATĒJUMU KOPSAVILKUMS

Šis 2022. gada pētījums ir turpinājums Rezultātu pārskata par intelektuālo īpašumu un jaunatni pirmajai un otrajai redakcijai, kas publicētas 2016. gadā un 2019. gadā. Sākotnējā pētījuma konkrētais mērķis bija izprast, kuri veicinošie faktori un šķēršļi darbojas visstiprāk, iegādājoties tiešsaistē digitālo saturu vai pērkot fiziskas preces, ko piedāvā legāli vai nelegāli. Pamatā 2022. gada pētījumam bija 2019. gada apsekojuma anketas saīsināta un pārskatīta versija. Tās mērķis bija gan novērtēt attieksmes un rīcības izmaiņas kopš 2019. gada pētījuma, gan iegūt jaunu un uzlabotu ieskatu, kas varētu sniegt tiešu informāciju par attiecīgiem politikas risinājumiem. Pētījumā, kas laikā no 2022. gada 7. līdz 28. februārim notika 27 ES dalībvalstīs, piedalījās 22 021 jaunieši (vecumā no 15 līdz 24 gadiem). Šajā ziņojumā ir sniegts sīks pārskats par konstatējumiem, tostarp, ja tas bija iespējams metodoloģiski, salīdzinājumi ar 2019. gadā un 2016. gadā iegūtajiem rezultātiem.

[Jauniešu vidū joprojām ir izplatīta prakse piekļūt saturam no nelegāliem avotiem un iegādāties viltotas fiziskas preces tiešsaistē.](#)

Trešdaļa (33 %) respondentu pēdējo 12 mēnešu laikā bija izmantojuši, atskaņojuši, lejupielādējuši vai straumējuši saturu no nelegāliem avotiem. No tiem 21 % to bija darījuši apzināti, bet 12 % – neapzināti. Lai gan šie rezultāti lielā mērā atbilst 2019. gada rezultātiem, par desmit procentpunktiem (no 50 % līdz 60 %) ir palielinājies arī to jauniešu īpatsvars, kuri apgalvo, ka nav piekļuvuši saturam no nelegāliem avotiem. Šis pieaugums atbilst datiem jaunākajā literatūrā.

Attiecībā uz viltojumiem nedaudz vairāk nekā puse (52 %) aptaujāto jauniešu pēdējo 12 mēnešu laikā tiešsaistē ir iegādājušies vismaz vienu viltotu preci. Kopumā 37 % respondentu bija iegādājušies viltotu preci apzināti un tikpat liela daļa – neapzināti (respondenti varēja būt gan apzināti, gan neapzināti iegādājušies konkrēta veida viltotu preci pēdējo 12 mēnešu laikā). Lai gan šā jautājuma rezultāti nav tieši salīdzināmi ar iepriekšējām apsekojuma kārtām, tie norāda uz ievērojamu viltotu preču iegādes pieaugumu kopš 2019. gada, kad 14 % respondentu ziņoja, ka bija iegādājušies šādas preces apzināti, bet 12 % – neapzināti. Šīs izmaiņas, visticamāk, atspoguļo gan plaši dokumentēto iepirkšanās tiešsaistē pieaugumu Covid-19 pandēmijas laikā, gan arī precizējumus, kas veikti jautājumā 2022. gada rezultātu pārskatam (sīkāk izklāstīti 1.3. sadaļā turpmāk). Aptaujāto respondentu pēdējo 12 mēnešu laikā visbiežāk pirtās viltotās preces bija apģērbi un aksesuāri (17 %), kam sekoja apavi (14 %).

Cena joprojām ir vissvarīgākais faktors, kas motivē nelegāli piekļūt digitālajam saturam, kā arī iegādāties viltotas preces, taču arvien lielāku nozīmi iegūst arī citi faktori, īpaši sabiedrības ietekme.

Saskaņā ar 2019. gada konstatējumiem zemāka cena un plašāka izvēle joprojām bija galvenie iemesli, kāpēc respondenti bija apzināti piekļuvuši saturam no nelikumīgiem avotiem. Tāpat 2022. gadā galvenais faktors, kas pamudināja apzināti iegādāties viltotas fiziskas preces, bija preču pieejamība, kam sekoja vienkārši intereses trūkums par to, vai prece ir viltota, pārliecība, ka nav atšķirības starp oriģinālām un viltotām precēm, un viltotu preču atrašanas vai pasūtīšanas tiešsaistē ērtums (18 %). Tajā pašā laikā gan attiecībā uz piekļuvi saturam no nelegāliem avotiem, gan viltojumu iegādi ir palielinājies (attiecīgi par 5 un 6 procentpunktiem) to respondentu īpatsvars, kuri minēja, ka “to dara draugi vai citi cilvēki, kurus es pazīstu”, tādējādi uzsverot sabiedrības ietekmes arvien lielāko nozīmi.

Vispopulārākais veids, kā nelegāli piekļūt lielākajai daļai digitālā satura veidu, bija īpašas tīmekļa vietnes.

Apsekojumā par 2022. gadu tika iekļauts jauns jautājums, atbildes uz kuru atklāja, ka attiecībā uz lielāko daļu satura veidu no nelegāliem avotiem populārākais piekļuves kanāls ir īpašas tīmekļa vietnes, jo īpaši attiecībā uz filmām (63 %) un TV seriāliem (59 %). Attiecībā uz mūziku vispopulārākais veids, kā piekļūt pirātiskam saturam, bija lietotnes (39 %), bet attiecībā uz fotogrāfijām populārākais veids bija sociālie plašsaziņas līdzekļi (36 %).

Viens no galvenajiem faktoriem, kas liek jauniešiem atteikties no nelegālām alternatīvām, joprojām ir oriģinālu produktu/satura par pieņemamāku cenu pieejamība legālos avotos, kā arī risks tikt sodītiem. Vienlaikus 2022. gada apsekojumam pievienotie jaunie atbilžu varianti norāda uz citiem faktoriem, kas varētu likt viņiem rīkoties citādāk.

Aptuveni puse no tiem, kuri norādīja, ka ir piekļuvuši saturam no nelegāliem avotiem, atzina, ka pārtrauktu to darīt, ja sastaptos ar kiberapdraudējumu (41 %) vai kiberkrāpšanu (40 %), savukārt 24 % norādīja, ka varētu to darīt, ja sastaptos ar sliktas kvalitātes saturu. Aptuveni trešdaļa (31 %) no tiem, kuri ir iegādājušies viltotus produktus, apgalvoja, ka pārtrauktu to darīt, ja viņiem nāktos saskarties ar sliktas kvalitātes viltojumu, un aptuveni ceturtdaļa apgalvoja, ka pārtrauktu pirkt, ja viņiem nāktos saskarties ar kibernetizētiem (23 %) vai kiberapdraudējumu (21 %), vai arī ar nedrošu vai bīstamu produktu (22 %). Līdzīga daļa aptaujāto norādīja, ka viņus apturētu labāka izpratne par negatīvo ietekmi uz vidi (19 %) vai sabiedrību (17 %).

DIGITĀLAIS SATURS

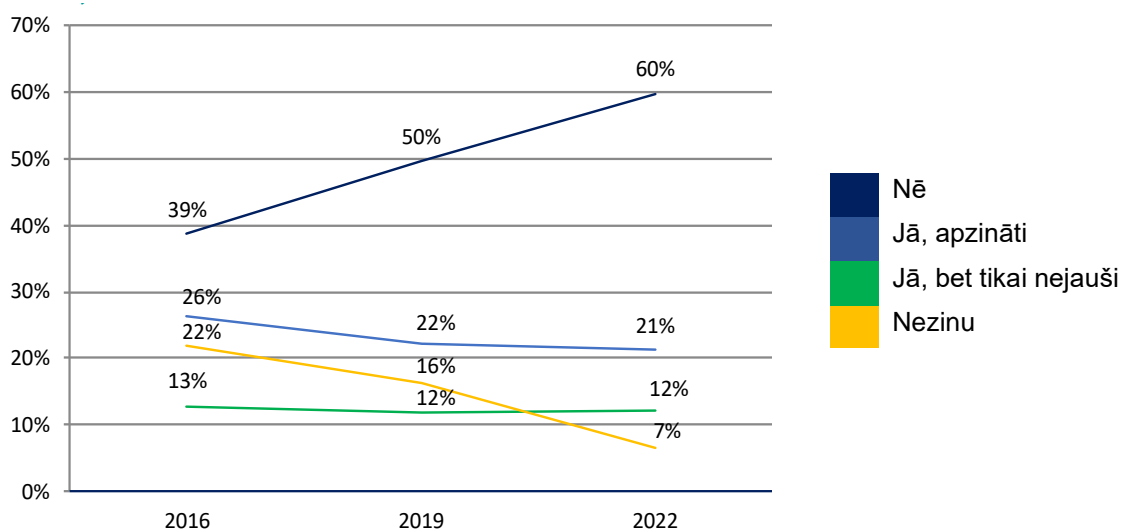

To jauniešu īpatsvars, kuri (apzināti vai neapzināti) ir piekļuvuši saturam no nelegāliem avotiem, kopš 2019. gada ir palicis nemainīgs – 33 %. Tajā pašā laikā par desmit procentpunktiem ir palielinājies to lietotāju īpatsvars, kuri apgalvo, ka *nemaz* nav piekļuvuši šādam saturam.

Saskaņā ar 2019. gada aptaujas rezultātiem trešdaļa (33 %) respondentu pēdējo 12 mēnešu laikā ir izmantojuši, atskaņojuši, lejupielādējuši vai straumējuši saturu no nelegāliem avotiem – 21 % to ir darījuši apzināti, bet 12 % – neapzināti. Lai gan šie rezultāti lielā mērā atbilst 2019. gada rezultātiem, par desmit procentpunktiem (no 50 % līdz 60 %) ir palielinājies arī to jauniešu īpatsvars, kuri apgalvo, ka nav piekļuvuši saturam no nelegāliem avotiem. Tas atbilst plašākiem literatūras datiem, tostarp 2020. gada pētījumam “Eiropas pilsoņi un intelektuālais īpašums: uztvere, informētība un rīcība”, kurā to respondentu īpatsvars, kuri norādīja, ka ir maksājuši par legālu digitālo saturu, salīdzinājumā ar 2017. gadu ir pieaudzis par septiņpadsmit procentpunktiem (2020. gadā – no 25 % līdz 42 %) (1.1. attēls).

1.1. attēls. Piekļuve digitālajam saturam – legāli vai nelegāli

Tāpat kā 2019. gadā, tikai viens no pieciem respondentiem (21 %) ir *apzināti* izmantojis nelegālus avotus piekļuvei saturam.

Nelegālo avotu apzināta lietošana vīriešu un jauniešu ar augstu izglītības līmeni vidū joprojām ir bijusi augstāka par vidējo rādītāju. Tajā pašā laikā šīs rīcības izplatība dažādās valstīs ievērojami atšķiras – no 29 % Beļģijā līdz 12 % Vācijā. Galvenie digitālā satura veidi, kas tika meklēti nelikumīgos avotos, bija filmas (61 %), TV seriāli/šovi (52 %) un mazākā mērā – mūzika (36 %), programmatūras (35 %), spēles (33 %), sporta pasākumi tiešraidē (35 %) un e-grāmatas (32 %). To respondentu īpatsvars, kuri, meklējot kādu no satura veidiem, galvenokārt paļāvās uz legāliem avotiem, nemainīgi bija mazāks par 60 %.

Attiecībā uz lielāko daļu satura veidu no nelegāliem avotiem vispopulārākais kanāls, pa kuru piekļūt saturam, bija īpašas tīmekļa vietnes.

Apsekojumā par 2022. gadu tika iekļauts jauns jautājums, atbildes uz kuru atklāja, ka attiecībā uz lielāko daļu satura veidu no nelegāliem avotiem populārākais piekļuves kanāls ir īpašas tīmekļa vietnes, jo īpaši attiecībā uz filmām (63 %) un TV seriāliem (59 %). Attiecībā uz mūziku

vispopulārākais veids, kā piekļūt pirātiskam saturam, bija lietotnes (39 %), bet attiecībā uz fotogrāfijām populārākais veids bija sociālie plašsaziņas līdzekļi (36 %).

Tāpat kā iepriekšējā pētījuma kārtā, galvenais iemesls, kāpēc respondenti bija apzināti piekļuvuši saturam no nelegāliem avotiem, bija mazāka cena par saturu salīdzinājumā ar cenu par saturu no legāliem avotiem. To pieminēja vairāk nekā puse (55 %) respondentu. Tam sekoja iemesli, ka vēlamais saturs ir pieejams tikai no nelegāliem avotiem (25 %) un ka, izmantojot šādus avotus, ir pieejama plašāka izvēle. Jāatzīmē, ka 2022. gada apsekojuma rezultāti liecina, ka (no 12 % līdz 17 %) ir palielinājies to respondentu īpatsvars, kuri apgalvo, ka "tā dara draugi vai citi cilvēki, kurus es pazīstu", tādējādi uzsverot sabiedrības arvien lielāko ietekmi uz uzvedību.

Galvenais faktors, kas, pēc jauniešu domām, varētu viņus pamudināt pārtraukt apzināti piekļūt saturam no nelegāliem avotiem, ir cenas ziņā atbilstošāka satura pieejamība no legāliem avotiem. Kiberkrāpšanas un kiberapdraudējuma iespējamība bija otrs biežāk minētais faktors, kas varētu būt kā atturēšanās iemesls.

Cenas ziņā atbilstošāka satura pieejamība no legāliem avotiem bija galvenais faktors, kas pēc jauniešu domām varētu viņus pamudināt pārtraukt apzināti piekļūt saturam no nelegāliem avotiem – to minēja gandrīz puse (47 %) jauniešu. Līdzīga daļa respondentu norādīja, ka viņi varētu piekļūšanu pārtraukt, ja piedzīvotu kiberapdraudējumu (41 %) vai kiberkrāpšanu (40 %), savukārt 29 % teica, ka varētu to pārtraukt, ja būtu risks tikt sodītiem, un 24 % apgalvoja, ka varētu to pārtraukt, ja sastaptos ar sliktas kvalitātes saturu.

Starp respondentiem, kuri nezināja, vai viņi ir piekļuvuši saturam no nelegāliem avotiem, lielākā daļa (69 %) turpināja apgalvot, ka nespēj atšķirt legālus un nelegālus avotus, savukārt 26 % norādīja, ka viņiem ir vienalga, vai avots ir legāls vai nelegāls. Lai gan pirmais rādītājs bija (par 15 procentpunktiem) zemāks nekā 2019. gadā, tā respondentu daļa, kas norādīja, ka viņiem ir vienalga, bija lielāka (par 8 procentpunktiem).

FIZISKAS PRECES

Lai gan 2022. gada apsekojumā gandrīz divas trešdaļas (63 %) respondentu norādīja, ka viņiem ir diezgan viegli vai ļoti viegli atšķirt legālus un nelegālus fizisko preču avotus, aptuveni trešdaļa (31 %) joprojām saskaras ar grūtībām šajā jomā. Šī problēma joprojām bija visizplatītākā starp sievietēm, pusaudžiem (vecumā no 15 līdz 17 gadiem) un personām ar viszemāko izglītības līmeni.

Nedaudz vairāk nekā puse respondentu (52 %) pēdējo 12 mēnešu laikā tiešsaistē ir iegādājušies vismaz vienu viltotu produktu.

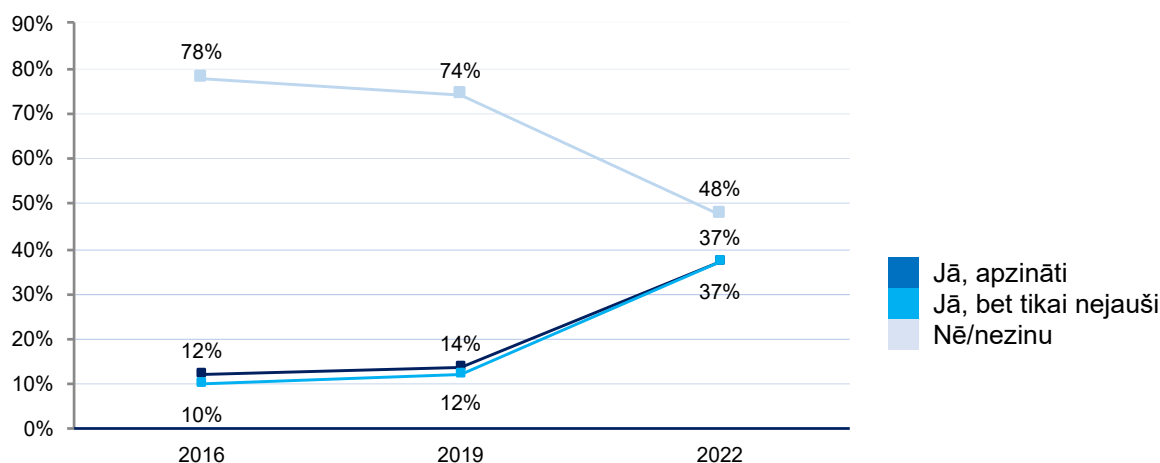
Nedaudz vairāk nekā puse respondentu (52 %) pēdējo 12 mēnešu laikā tiešsaistē ir iegādājušies vismaz vienu viltotu produktu. Kopumā 37 % respondentu bija iegādājušies viltotu produktu apzināti un tikpat liela daļa – neapzināti, savukārt 48 % respondentu nebija iegādājušies šādus produktus vai nebija pārliecināti, vai ir iegādājušies (šie skaitļi neveido 100 %, jo respondenti pēdējo 12 mēnešu laikā varēja būt gan apzināti, gan neapzināti

iegādājušies viltotu produktu) (1.2. attēls). Lai gan šā jautājuma rezultāti nav tieši salīdzināmi ar iepriekšējām apsekojuma kārtām, tie norāda uz ievērojamu viltotu preču iegādes pieaugumu kopš 2019. gada, kad 14 % respondentu ziņoja, ka bija iegādājušies šādas preces apzināti, bet 12 % – neapzināti. Šīs izmaiņas, visticamāk, atspoguļo gan plaši dokumentēto iepirkšanās apjoma pieaugumu tiešsaistē Covid-19 pandēmijas laikā (un, iespējams, produktu trūkumu dažos fiziskajos veikalos), gan arī Rezultātu 2022. gada pārskatam veikto jautājuma precizējumus.

Ja iepriekšējās redakcijās respondentiem vienkārši jautāja, vai viņi ir iegādājušies viltotas preces, tad 2022. gada redakcijā respondentiem tika piedāvāts saraksts ar 12 konkrētām preču kategorijām un jautāts, vai viņi ir vai nav iegādājušies preces no katras no tām. Saraksta piedāvāšana, iespējams, ir atsvaidzinājusi respondentu atmiņu par iepriekš veiktajiem pirkumiem, tādējādi nodrošinot arī precīzāku rīcības novērtējumu.

1.2. attēls. Viltotu preču apzināta un neapzināta iegāde

Pēdējo 12 mēnešu laikā visbiežāk apzināti iegādāti apģērbu un aksesuāru viltojumi (17 %), kam seko apavu (14 %), elektronisko ierīču (13 %) un higiēnas, kosmētikas, ķermeņa kopšanas un parfimērijas produktu (12 %) viltojumi. Neapzināta viltojumu iegāde vislielākā apjomā bija vērojama aptuveni tajās pašās produktu kategorijās.

Tāpat kā 2016. gada un 2019. gada Rezultātu pārskatos par jaunatni, 2022. gadā cena joprojām bija galvenais faktors, kas motivēja apzināti iegādāties viltotas fiziskas preces. Nedaudz mazāk nekā puse (48 %) respondentu, kuri pēdējo 12 mēnešu laikā bija apzināti iegādājušies viltojumus, to bija darījuši viltojumu pieejamības vai lētākas cenas dēļ. Citi faktori, ko minēja vismaz katrs piektais viltotu preču pircējs, kurš to darīja *apzināti*, bija vienkārši intereses trūkums par to, vai prece ir viltota (27 %), pārliecība, ka nav atšķirības starp oriģinālām un viltotām precēm (24 %), un viltotu preču atrašanas vai pasūtīšanas ērtums tiešsaistē (18 %). Kopš 2019. gada par sešiem procentpunktiem ir palielinājies to respondentu īpatsvars, kuri minēja vēl vienu iemeslu – savu paņēmienu.

Gandrīz trešdaļa respondentu (31 %), kuri pēdējo 12 mēnešu laikā apzināti iegādājušies viltojumus, apgalvoja, ka pārtrauktu to darīt, ja būtu pieejami oriģināli produkti par pieejamāku cenu. Tikpat liela daļa respondentu teica, ka viņi to pārtrauktu, ja viņiem nāktos saskarties ar nekvalitatīvu viltojumu (31 %), un aptuveni ceturtdaļa apgalvoja, ka viņi to pārtrauktu darīt, ja viņiem nāktos saskarties ar krāpšanu tiešsaistē (23 %) vai kibernetiskā drošuma (21 %), ja ģimenei/draugiem (22 %) vai citiem (22 %) būtu bijusi slikta pieredze ar viltotu produktu vai ja

viņiem nāktos saskarties ar nedrošu vai bīstamu produktu (22 %). Līdzīga daļa aptaujāto norādīja, ka viņus apturētu labāka izpratne par negatīvo ietekmi uz vidi (19 %) vai sabiedrību (17 %).

No respondentiem, kuri nebija pārliecināti, vai pēdējo 12 mēnešu laikā ir iegādājušies viltojumus, trīs no pieciem (60 %) norādīja, ka nespēj atšķirt oriģinālu produktu no viltota, bet 39 % apgalvoja, ka viņiem vienkārši ir vienalga, vai produkts ir oriģināls vai viltots.

Aptuveni ceturtdaļa (26 %) aptaujāto norādīja, ka nezina, vai pēdējo 12 mēnešu laikā ir pirkuši viltotu preci. No šīs grupas lielākā daļa (60 %) turpināja apgalvot, ka nespēj atšķirt oriģinālus produktus no viltotiem, bet 39 % norādīja, ka viņiem vienkārši ir vienalga, vai produkts ir oriģināls vai viltots. Pēdējais rādītājs bija par 8 procentpunktiem augstāks nekā 2019. gadā, kas arī var liecināt par to, ka sabiedrība arvien vairāk tolerē viltojumu iegādi.

SAZIŅA

Paziņojumi par personisko drošību (piemēram, attiecībā uz izvairīšanos no datorvīrusiem, ļaunprogrammatūrām un krāpšanas ar kredītkartēm) joprojām ir visiedarbīgākie uz jauniešiem, apsverot, kas viņus varētu atturēt gan no piekļuves nelegālam saturam, gan no viltojumu iegādes. Konkrēti saistībā ar viltojumiem dažās jauniešu grupās rezonansi izraisīja arī ziņas par negatīvu ietekmi uz sabiedrību vai vidi.

Paziņojumi, kas respondentiem visbiežāk liktu padomāt divreiz, pirms lietot, atskaņot, lejupielādēt vai straumēt saturu no nelegāla avota, bija par risku, ka viņu dators vai ierīce varētu tikt inficēta ar vīrusiem vai ļaunprogrammatūru (53 %), risku, ka varētu tikt nozagta viņu kredītkartes informācija (49 %), vai iespēju, ka viņiem draudētu sods (36 %). Paziņojumi, kas visdrīzāk atturētu jauniešus no viltotu preču iegādes, bija līdzīgi: risks, ka var tikt nozagta viņu kredītkartes informācija (43 %), kam sekoja garantijas neesamība viltotām precēm (34 %), datorvīrusu/ļaunprogrammatūras iegūšanas risks (34 %) un nelabvēlīgas ietekmes uz veselību iespēja (31 %). Uz dažiem to respondentu segmentiem, kuri bija iegādājušies viltojumus, jo īpaši uz visizglītotākajiem respondentiem, zināmā mērā bija iedarbojušies arī paziņojumi par negatīvo ietekmi uz sabiedrību vai vidi (un, patiesi, tie bija arī starp tiem dažu respondentu minētajiem iemesliem, kāpēc viņi *nebija* pirkuši viltojumus).